

Polycarpon tetraphyllum L. (Kransmuur)

J. Martien de Graaf (Van Heemskerkplein 18, 2161 TH Lisse)

On *Polycarpon tetraphyllum* in the Netherlands

Recently, *Polycarpon tetraphyllum* is fully naturalized in the urbane areas of Amsterdam, Heemstede, Leiden and Dordrecht, where it grows especially in pavement furrows.

Tijdens FLORON-onderzoek dat ik in de periode 1992 tot 1995 in de bebouwde kom van Leiden verrichtte, kwam ik op drie verschillende plaatsen *Polycarpon tetraphyllum* (Kransmuur) tegen.¹ De soort werd gevonden in 3 verschillende km-hokken, die bovendien ook nog in 3 verschillende uurhokken bleken te liggen. In augustus 1996 heb ik de vindplaatsen nog eens nader bekeken. Toen bleek dat de soort ondanks de vrij strenge winter van 1995/'96 nog steeds op die plaatsen aanwezig was en zich soms zelfs had uitgebreid.

Gewoonlijk vereist het op naam brengen van soorten die niet in de Nederlandse flora's voorkomen de nodige inspanning. In dit geval echter kostte het me gelukkig weinig moeite omdat de plant me reeds eerder getoond werd door Arno Boesveld in de wijk Sterrenburg te Dordrecht.^{1 2 3} Inmiddels werd Kransmuur met afbeelding opgenomen in de 22e druk van de Heukels' Flora.⁴ Voordien echter had Ton Denters in zijn uiteenzetting over het Urbaan district⁵ de soort als nieuwkomer genoemd en zeer karakteristiek afgebeeld, want vooral rechtopstaande planten zijn snel herkenbaar. Op plekken met veel betreding, dus tussen het plaveisel, is de soort echter veel moeilijker te herkennen, want dan gaat het meestal om kleine, liggende planten, die je van stahoogte gemakkelijk over het hoofd ziet.

Polycarpon tetraphyllum is oorspronkelijk wild in het Middellandse-Zeegebied, maar komt tegenwoordig in de warmere streken van alle werelddelen voor. In Europa heeft de soort zich noordelijk van de Alpen als neofiet gevestigd in o.a. Duitsland, Frankrijk, België en Engeland, en thans dus ook in Nederland. De plant groeit op open, warme, voedsel- (speciaal nitraat-)rijke plaatsen aan wegen (speciaal tussen trottoirvoegen), op muren, tegen schuttingen en ook in olijfkakkers.⁶

Het oudste Nederlandse materiaal dat in het Rijksherbarium aanwezig is dateert van 1877 toen Kok Ankersmit de soort – op klaverland bemest met Sumak uit de marokijnfabriek aldaar – in Apeldoorn vond. Latere collecties dateren van 1923, 1951, 1968 en 1969; merendeels afkomstig van terreinen bij oliefabrieken en wolwasserijen, een echte adventief dus! Vanaf 1990 duikt de soort in ons land op op standplaatsen zoals hierboven reeds beschreven, maar met een duidelijke voorkeur voor de

zandige groeven tussen stoeptegels en trottoirbanden. Na Dordrecht, waar kennelijk de victorie begon, volgden in zeer korte tijd Amsterdam¹, Leiden en Heemstede.⁷ Dit had tot gevolg dat we *Polycarpon tetrapyllum* (Kransmuur) in de Randstad als ingeburgerd kunnen beschouwen.

Vindplaatsen in Leiden:

Straat	km-hok	jaartal eerste vondst
Flevo(dwars)weg*	30.27.55	1992
Koningstraat**	30.37.15	1992
Hortensiadal***	30.28.41	1995

- * De grootste groeiplaats van de stad is te vinden in een nieuw klein industrieterrein waar veel steen en beton voorradig is. De soort is daar op vrij veel plaatsen tussen plaveisel te vinden. Optimaal (fors en rechtopstaand) is de plant te vinden in de naad tussen tegels en een stenen muur achter een verwaarloosd fietsenhok met Zuid-expositie. De planten hebben mogelijk als gevolg van sterk zonlicht een roze-bruine kleur. Ook is de soort aanwezig in het plaveisel pal tegen een gebouw waar overdag auto's geparkeerd staan.
- ** Deze kleinste groeiplaats is gesitueerd op een trottoir onder een lantaarn in een ouder deel van de stad buiten de singels. De planten zijn klein en onopvallend.
- *** De vrij grote groeiplaats is te vinden op de grens van plaveisel en muur in een nieuwbouwwijk. Zowel forsere, rechtopstaande als kleine liggende planten zijn aanwezig.

Uit de beschrijving van de groeiplaatsen blijkt dat we te maken hebben met een typisch Urbane soort, die volledig beantwoordt aan de kenmerken: steensubstraat en afwijkend klimaat.⁶

Begeleiders van Kransmuur zijn doorgaans heel gewone soorten zoals *Plantago major* subsp. *major* (Grote weegbree), *Polygonum aviculare* (Gewoon varkensgras), *Poa annua* (Straatgras), *Conyza canadensis* (Canadese fijnstraal), *Hordeum murinum* (Kruipertje). Uitzondering is *Tragopogon dubius* (Bleke morgenster) aan de Flevo-weg, maar deze soort is bepaald niet zeldzaam meer in de buurt van spoorlijnen in Leiden.

1. R. van der Meijden, W.J. Holverda, J.J. Vermeulen & E.J. Weeda, 1994. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1991–1992. *Gorteria* 19: 146.
2. J. Snepvangers, 1991. Geheimzinnige *Scleranthus*. *Natura* 88: 17.
3. R. van der Meijden & W.J. Holverda, 1991. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1988, 1989 en 1990. *Gorteria* 16: 141.
4. R. van der Meijden, 1996. Heukels' Flora van Nederland, ed. 22. Groningen.
5. T. Denters, 1994. Het Urbane district. *Natura* 91: 65–66.
6. H.-C. Friedrich, 1979. In: K.H. Rechinger (ed.), Ill. Fl. Mitt.-Eur., ed. 2, Band 3, Teil 2: 772. Berlijn.
7. R. van der Meijden, W.J. Holverda & H. Duistermaat, 1996. Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1993, 1994 en (ten dele) 1995. *Gorteria* 22: 73.